

Lubomír Hlavienka – Ondřej Kolář

BEZPEČNOSTNÍ DOHLED NAD DUCHOVNÍMI V OBVODU OSTRAVSKÉ EXPOZITURY ZNV 1945–1948¹

DOI 10.69108/cszm-b.2024.3.01

Abstract

The study deals with security monitoring of activities of clergy in the territory of Ostrava Branch of Provincial National Committee during the period of so-called Third Czechoslovak Republic in 1945–1948. The research focuses mainly on approach of state authorities towards clergymen of German and Polish origin in the context of inter-ethnic relations and post-war demographic and social changes in the region. The paper is based on preserved agenda of Czechoslovak administrative and security apparatus.

Keywords: Clergy, Security, Ethnicity, Nationalism, Silesia

Po skončení druhé světové války se římskokatolická církev v prostoru Českého Slezska² a severní Moravy nacházela v komplikované situaci. Z administrativního hlediska se potýkala s pokračujícím tlakem státní moci na přizpůsobení diecézních hranic hranicím státním.³ V materiálním ohledu řada farností utrpěla značné škody v důsledku bojových operací na jaře 1945 i v důsledku následného rabování.⁴ V neposlední řadě musela duchovní správa řešit množství personálních otázek, jelikož řadě kněží německé národnosti hrozilo vysídlení, případně stíhání na základě retribučních dekretů. Na druhou stranu bylo nutno zajistit služební zařazení pro duchovní vracející se z věznic či koncentračních táborů, potažmo z exilu.

V podmínkách multietnického pohraničního regionu se „církevní otázka“ stávala předmětem pozornosti bezpečnostních orgánů. Předkládaná studie usiluje o analýzu a srovnání přístupu státní moci v období tzv. třetí Československé republiky ve vztahu k různým kategoriím „problematických“ duchovních, především na základě národnostního původu. Výzkum se opírá především o agendu československého správního a bezpečnostního aparátu.

Někteří z duchovních německé národnosti byli v prvních poválečných měsících živelně vyhnáni v rámci tzv. divokého odsunu, případně sami uprchli. Vyhánění probíhalo bez konzultace s církevními úřady, které se obecně snažily plošnému odsunu kněží bránit s ohledem na nedostatek duchovních správců pro jednotlivé farnosti.⁵ K dílčí konsolidaci došlo v průběhu léta 1945 díky upevnění centrální státní správy v pohraničí a také vlivem závěrů Postupimské konference, která částečně regulovala průběh odsunu.⁶ Také v pozdější době však vysídlování nezřídka provázal chaos a svévole lokálních činitelů. Názorně to dokládá oběžník

1 Tato studie je výsledkem projektu Grantové agentury ČR P410 22-05263S „Transformace Slezska 1945–1948“.

2 V textu se přidržujeme ustáleného pojmenování České Slezsko, jež sice nemá charakter oficiálního názvu územně-správního celku, označuje však specifické historické teritorium.

3 Zdeněk BOHÁČ, *Vývoj diecézní organizace českých zemí*, in: *Traditio et Cultus: Miscelanea Historica Bohemica*, Praha 1993, s. 21–31

4 Srov. Ondřej KOLÁŘ, *Boj o Ostravsko*, Ostrava 2021.

5 Srov. Libuše KUKÁNOVÁ, *Odcházím, mé srdce ale zůstává v mateřské diecézi. Perzekuce německého katolického kléru v litoměřické diecézi po 2. světové válce*, *Securitas Imperii* 34/1, 2019, s. 62–98.

6 Obecně srov. Tomáš STANĚK, *Odsun Němců z Československa 1945–1947*, Praha 1991. K průběhu vysídlování v Českém Slezsku viz Lubomír HLAVIENKA – Ondřej KOLÁŘ, *Jesenicko 1945: mezi válkou a mírem*, Jeseník 2024. Zde odkazy na další literaturu.

Zemského ústředí Svazů Charity v Brně z konce dubna 1947, poukazující na fakt, že okresní národní výbory v některých regionech vyzývaly řádové sestry k odchodu, přestože tyto měly potvrzení o vynětí z odsunu.⁷

V panujících poměrech se bezpečnostní aparát o jednotlivé duchovní německého původu blíže nezajímal. Počítalo se s jejich vysídlením. Pozornost se primárně soustředila na kněží obviněné z kolaborace. Jistý společenský ohlas zaznamenalo přelíčení před Mimořádným lidovým soudem v Opavě 3. května 1946, vedené proti faráři Josefu Slaninovi ze Skřipova. Ačkoliv „hlas lisu“ Slaninu označoval za udavače, dané obvinění se neprokázalo. Tribunál kněze nakonec uznal vinným „pouze“ z propagace nacismu. Vzhledem k marginálnímu charakteru prohrěšku soud upustil od potrestání obviněného.⁸

Před opavským retribučním tribunálem se ocitl také farář z Rusína na Osoblažsku Erwin Gross, který měl podle obvinění po záboru pohraničí na podzim 1938 uspořádat slavnost, na níž byly spáleny portréty prezidentů Masaryka a Beneše. Pravdivost tvrzení popřeli někteří z Čechů, žijících během války v obci. Na Grossovu obranu vystoupil také jeho otec Otto, někdejší starosta obce, který byl dle vlastních slov v roce 1938 zbaven funkce pro odmítání nacistické ideologie. Pro raně poválečné období je charakteristické, že vyšetřovatelé nedokázali zpětně zjistit, na čí příkaz a na základě jakých důkazů byl Gross zatčen. Šetření tak skončilo osvobozením obviněného.⁹

Obecně lze říci, že retribuční justice nezjistila žádné výraznější prohrěšky duchovních a že její výsledky měly na celkový obraz církve minimální vliv. Souběžně se soudními procesy pokračovalo vysídlování Němců, ale také rekonstrukce struktur církevní správy. Vedle nemnoha farářů českého původu, kteří žili v pohraničí i za okupace, jako Emanuel Škrobánek v Linhartovech, na uprázdněná místa duchovních správců nastupovali Češi z vnitrozemí, ale nezdědky též Poláci či příslušníci jiných slovanských národností.¹⁰

S pokračujícím příchodem českého obyvatelstva do dosud majoritně německých okresů, rostl tlak na odolání stávajících německých kněží a jejich nahrazení Čechy. To byl i případ okresu Bruntál, jehož správní komise v lednu 1946 adresovala arcibiskupské konsistoři v Olomouci žádost o okamžité nahrazení všech německých duchovních českými. Svou žádost podpořili tvrzením, že němečtí kněží jsou oporou zdejších protistátních aktivit a nejméně v jednom případě sloužila fara jako úkryt pro nacistický propagační materiál.¹¹ Problémy panovaly i na sousedním Krnovsku, kde pobouření vyvolávala činnost Friedricha Schmidta, faráře z obce Pitarné. Ten ve svých kázáních nabádal věřící, aby nepracovali, jelikož budou stejně odsunuti a objížděl i vysídlence, které ujišťoval, že se brzy do svých domovů vrátí zpět. Místní úřady usilovali o jeho odsun, a proto i provedli u něj na faře prohlídku, během níž objevili ukryté rádio, fotoaparát, různé cennosti a větší množství potravin.¹²

7 Zemský archiv v Opavě (dále jen ZA v Opavě), fond Zemský národní výbor, expozitura Ostrava (dále jen ZN-VEO), kart. 173, inv. č. 284.

8 ZA v Opavě, fond Mimořádný lidový soud Opava (dále jen MLS Opava), sign. Ls171/46.

9 ZA v Opavě, MLS Opava, sign. Ls305/47.

10 Srov. Beata KEMPŇÁ, *Církevní politika komunistického režimu na severní Moravě (se zaměřením na region Jesenícko) v letech 1950–1956*, diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, katedra historie, Olomouc 2013; Michaela NEUBAUEROVÁ, *Římskokatolická církev na Jesenícku v letech 1945–1956*, Jesenícko 9, 2008, s. 41–57.

11 Státní okresní archiv (dále jen SOKA) SOKA Bruntál, fond Okresní národní výbor Bruntál, kart. 2, inv. č. 79.

12 ZA v Opavě, ZNVEO, kart. 140, inv. č. 273.

Specifická situace panovala na Hlučínsku, jež bylo během válečných let přivtěleno k Říši, ale kvůli převaze česky hovořícího obyvatelstva zde po roce 1945 nedošlo k masovému vysídlování.¹³ Na místě tedy setrvala i většina kněží. V poválečných letech ovšem panovalo v regionu národnostní napětí, na němž měli podíl právě tito kněží inklinující k německví a mezi sebou běžně hovořící pouze německy, jak již během jara a léta 1946 konstatovaly bezpečnostní orgány. S tím souhlasily i závěry zjišťovací komise ministerstva vnitra, která v říjnu 1946 procestovala Hlučínsko. Ta poukazovala na to, že řada zdejších duchovních se na své místo dostala v období nacistické okupace a jejich státní i národní spolehlivost tak byla zpochybněna. Komise proto navrhovala, aby došlo k plošné výměně kněží, ti stávající byli odesláni do vnitrozemí a na jejich místo nastoupili prověřeni a státně spolehliví duchovní.¹⁴

Opakující se výtky ke stavu duchovenstva na Hlučínsku, vedly na přelomu let 1946 a 1947 k zahájení šetření vedeného oblastní úřadovnou StB v Ostravě. Na jeho základě byla počátkem února 1947 sestavena zpráva obsahující stručný posudek všech kněží sloužících v regionu. Většinu z deseti tamních farářů tvořili místní rodáci, obvykle dosazení do funkcí v letech okupace. Nacistický režim prý na Hlučínsko cíleně umisťoval rodáky, dříve působící na farnostech v jiných částech Slezska a severní Moravy. Zpráva konstatovala, že po „Mnichovu“ řada farářů sloužila (více méně povinné) bohoslužby za „osvobození Sudet“, za vojáky německé armády apod. V případě faráře z Píště Josefa Hrubého se objevila tvrzení, že ve 30. letech během působení v Březové na Fulnecku se v jeho bytě konaly konspirační schůzky henleinovců.

Častý problém duchovních na Hlučínsku podle StB představovala nedostatečná znalost češtiny, ať již reálná, či předstíraná. Obecně zde panovala neochota ke konání českých bohoslužeb. Řada věřících se údajně ohrazovala vůči latinským zpěvům při obřadech a žádala jejich nahrazení češtinou. Z Kozmic a Koutů někteří věřící raději docházeli na mše do sousedních „českých“ obcí.

Většinovému profilu „německých“ duchovních se částečně vymykal Dr. Vojtěch Folta, rodák ze Staré Bělé u Ostravy, který na farském místě v Ludgeřovicích působil již před válkou. Za první republiky se prý vyhýbal veřejnému životu a nezapojoval se do aktivit českých katolických spolků. Po válce se naopak začal angažovat v orelském tělocvičném hnutí a hudebním kroužku. StB sice ocenila Foltovo „státotvorné“ směřování, zároveň ale podotkla, že na chod farnosti nadále mají značný vliv proněmecky smýšlející příbuzní předchozího dlouholetého faráře Aloise Bitty. Relativně příznivého hodnocení se dočkal také páter Bohumír Matschka v Kravařích, který za války sloužil mše v češtině pro polské a ukrajinské dělníky a podle svědků byl dokonce vyšetřován gestapem pro „poraženecká“ kázání.¹⁵

Dva z farářů, označení za etnické Němce, byli předáni do odsunových středisek. V ostatních případech StB doporučovala přemístění duchovních do vnitrozemí. Dle seznamu „německých“ kněží v obvodu ostravské expozitury z listopadu 1947 však v mezidobí nedošlo ke změnám. To vyvolalo pobouření zejména v řadách hlučínských odboček České obce legionářské a Svazu osvobozených politických vězňů, kteří společně s místní očištnou komisí sepsali koncem léta 1947 obsáhlé memorandum, kde mj. opět požadovali nahrazení všech dosud sloužících kněží českými.¹⁶

13 Obecně srov. Vilém PLAČEK, *Prajzáci, aneb, k osudům Hlučínska 1742–1960*, Hlučín 2000.

14 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), fond 2M, sign. 13 336; ZA v Opavě, ZNVEO, kart. 140, inv. č. 273.

15 ZA v Opavě, ZNVEO, kart. 146, inv. č. 283.

16 ABS, sign. 302-532-17.

Během podzimu 1947 se do hledáčku úřadů dostal farář z Velkých Hoštic Florián Dedek, který podle udání při zahájení školního roku během zpěvu státní hymny po bohoslužbě nevyčkal u oltáře a demonstrativně odešel do sakristie. Následné vyšetřování zjistilo, že se Dedek již při sčítání lidu roku 1930 hlásil k německé národnosti. Obecní samospráva poskytla orgánům SNB také výpisy z meziválečné školní kroniky, jež měly dokládat farářovo „německé“ smýšlení. Sám Dedek u výsledku uvedl, že od oltáře odešel až poté, co začali odcházet další účastníci ceremonie. Že má být po mši ještě zpívána hymna, údajně nevěděl. Není doloženo, že by kauza měla trestní dohru.¹⁷ Jisté zůstává, že Dedek byl následujícího roku v rámci „vnitřního odsunu“ jakožto Němec přesídlen na Hanou.¹⁸

Během roku 1947 se pozornost bezpečnostního aparátu začala zaměřovat i na německé duchovní mimo Hlučínsko. Po ukončení masových vysídlovacích transportů do okupačních zón Německa se stalo zřejmým, že mnozí dosud zůstávší Němci dlouhodobě setrvávají v ČSR a že odsun nestane „univerzálním“ řešením.¹⁹ Proto zemské velitelství SNB v Ostravě 18. července 1947 nařídilo provést evidenci duchovních německé národnosti. Realizaci dostali na starost bezpečnostní referenti při okresních národních výborech. Zjišťovalo se mimo jiné, v jakém jazyce duchovní absolvovali školy. Přirozeně se prověřovala také jejich činnost za okupace, stejně jako postoj k aktuálně panujícímu zřízení. Dále měly být uvedeny důvody, proč byla dotyčná osoba vyňata z odsunu.

Jedním z impulzů pro uvedené šetření se pravděpodobně stala relace stanice SNB v Heřmanovicích na Jesenicku z 3. července, která upozorňovala na kontroverzní působení kaplana Reinholda Volného (též Wolny). Ten od konce dubna zastupoval nemocného faráře. Šestadvacetiletý Volný pocházel z Koberčic na Hlučínsku a podle vlastního tvrzení studoval bohosloví v Ratiboři, odkud před příchodem fronty na jaře 1945 uprchl do Prahy. Jakožto „uprchlík z Horního Slezska moravské národnosti“²⁰ získal v ČSR azyl. Panovalo však podezření, že Volný, který měl místo pravé nohy protězu, byl ve skutečnosti veteránem německé armády. Ačkoliv Volný dle vlastních slov chtěl usilovat o získání československého občanství, novoosídlenci v jeho farnosti poukazovali na kaplanovy důvěrné styky s místními Němci. SNB proto doporučoval jeho přemístění do vnitrozemí.²¹ Šetřením se záhy potvrdilo, že Volný skutečně sloužil ve wehrmachtu jako poddůstojník. Jeho „německé“ vystupování se i v následujících měsících stávalo opakovaným předmětem stížností.

Následné šetření poukázalo na více problematických situací. Kupříkladu ve Zlatých Horách kostelník při několika příležitostech nechal – údajně bez vědomí faráře – vyzvánět umíráček za zemřelé vysídlené občany německé národnosti. Při pouti na Zlatohorsku v závěru července 1947, iniciované jesenickým farářem Karlem Wojcechowskim, již zmíněný kaplan Volný v kázání přirovnal Kristův osud k situaci sudetských Němců. Faráři Janu Blaschkemu z Rudoltic hlášení StB zase vytýkalo písemný styk s vysídlenými krajany. Ačkoliv Blaschke

17 ZA v Opavě, ZNVEO, kart. 146, inv. č. 283.

18 SOKA Opava, fond Místní národní výbor Velké Hoštice, inv. č. 56.

19 Srov. Matěj SPURNÝ, *Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945–1960)*, Praha 2011, s. 178–192.

20 K problematice tzv. hornoslezských uprchlíků srov. L. HLAVIENKA – O. KOLÁŘ, *Sbor národní bezpečnosti ve Slezsku a jeho podíl na řešení poválečných problémů regionu 1945–1948*, Opava 2022, s. 92–93. Obecně srov. též Jiří FRIEDL, *Domů, a za svobodou: role Československa v migracích obyvatel Polska v letech 1945–1948*, Praha 2020.

21 ZA v Opavě, ZNVEO, kart. 146, inv. č. 283.

perfektně ovládal češtinu, vyšetřovatelé jej považovali za nespolehlivého a doporučovali jeho přemístění.²²

Ve výsledku šetření z léta 1947 evidovalo v obvodu ostravské expozitury 60 kněží německé národnosti, jejichž údajné prohršky měly obvykle jen marginální charakter. Často se uváděly pouze obecné fráze o „stycích s německým obyvatelstvem“ apod. Mezi „německé“ duchovní relace SNB zařadila i několik farářů polské národnosti z Těšínska, kteří v období okupace přijali tzv. volkslisty.²³ V několika případech šlo o starší či nemocné jedince neschopné odsunu či přemístění.

Jako „problematické“ bylo však často hodnoceno i chování duchovních české či jiné slovanské národnosti, kteří nezřídka konali bohoslužby v němčině. Jejich postoj však patrně často vycházel nikoliv z ideových pohnutek, nýbrž z ryze pragmatického hlediska, jelikož část farníků jednoduše jiný jazyk neovládala. V praxi tak byly nezřídka slouženy zvláště české a německé bohoslužby, případně se obřady v češtině prokládaly německými pasážemi.²⁴

Kritice za užívání němčiny čelil mezi jinými zlatohorský děkan Emil Bojok. StB dokonce zachytila korespondenci mezi německými obyvateli a a jejich vysídlenými krajany, v níž pisatelé prohlašovali, že „až přijdou zpět a čechy vyženou, bude děkan Bijok jediným Čechem, který v Cukmantlu zůstane“.²⁵ Sám Bijok se proti výtkám ohrazoval odvoláním na vyjádření správce československé části vratislavské arcidiecéze Františka Onderka, podle něhož měli kněží kázat v němčině, je-li v kostele přítomno nejméně 30 Němců. Po opakovaných výtkách ze strany místních činitelů se Bijok nakonec zavázal nadále kázat pouze česky.

Obdobně skorošický farář Jan Motyka při procesí na den sv. Rocha 16. srpna 1947 kázal v němčině, rovněž s odkazem na instrukce preláta Onderka. Zpráva jesenického bezpečnostního referenta konstatovala, že akce měla jinak bezproblémový průběh a němečtí účastníci se chovali korektně. Přesto zazněla poznámka, že podobné akce „*posilují v Němcích pocit pospolitosti a určité síly*“.

K množícím se stížnostem se nakonec vyjádřil i sám arcibiskupský zvláštní pověřenec František Onderek, podle jehož mínění „*u starších věřících, kteří neznají českého jazyka, musejí kněží používat jazyka německého, avšak jest málo pravděpodobné, že by jejich práci pro katolíky německé národnosti byly ohrožovány bezpečnost, klid a pořádek v pohraničí*“.²⁶ Navzdory silnému tlaku na čechizaci církevních obřadů dokumenty dokládají příležitostné konání německých bohoslužeb ještě v první polovině následující dekadý.²⁷

Jako příklad „asimilovaného“ německého duchovního dobové prameny naopak vyzdvihují šestačtyřicetiletého Richarda Weidlich z Vápenné. Weidlich měl za sebou působení na farách na Ostravsku a Těšínsku, díky čemuž ovládal češtinu. Ačkoliv jeho osudy za okupace se vyšetřovatelům nepodařilo prověřit kvůli absenci svědků, po roce 1945 se choval bezproblémově a udržoval dobré vztahy s českými osídlenci. Dokonce brigádně pracoval ve vápence, kde byl „*svou pílí a poctivou prací vzorem dělníkům československé národnosti*“.
Paradoxně právě Weidlich, proti jehož činnosti úřady neměly námitky, nehodlal v ČSR

22 Tamtéž. Zmíněným kostelníkem ze Zlatých Hor byl pravděpodobně bývalý poslanec Alois Kunz. Srov. Matěj MATELA, *Zvoník z Cukmantlu*, Praha 2022.

23 Srov. Mečislav BORÁK, *Fenomén německé volkslisty*, in: *Okupace, kolaborace, retribuice*, Praha 2010, s. 111–119.

24 Srov. např. B. KEMPNÁ, *Církevní politika*.

25 ZA v Opavě, ZNVEO, kart. 146, inv. č. 283.

26 Tamtéž.

27 B. KEMPNÁ, *Církevní politika*, s. 79–82.

setrvat a zamýšlel vycestovat mezi německou komunitu v Argentíně. Ve Vápenné ve stejné době působila jako ošetřovatelka řádová sestra boromejka Annastázie Voreiterová, která byla místními činiteli vyreklamována z odsunového transportu.²⁸

Mezi relativně příznivě hodnocené duchovní patřil i Reinhard Hantke, rodák z Ketře hovořící lámanou češtinou a působící v Býkově na Krnovsku. Za okupace jej vyšetřovalo gestapo. Po skončení války vystupoval vůči Čechům korektně. Bohoslužby vedl latinsky, výjimečně i česky. Jevil snahu o zkvalitnění znalosti státního jazyka. Farníci s ním dle zjištění SNB byli spokojeni. Pověsti umírněného a bezproblémového duchovního se těšil také farář Mikuláš Richter z Města Albrechtic.

Vedle duchovních německého původu se ale v hledáčku bezpečnostních složek ocitali také kněží polské národnosti, a to především na Těšinsku. Zde byli vedle katolíků podrobeni také reprezentanti místní evangelické komunity.²⁹ Oživení územního sporu o Těšinsko a celkové vyostření československo-polských vztahů po skončení druhé světové války vedlo k – mnohdy zveličeným – obavám československých úřadů z polské agitace a špionáže.³⁰ Obviňování duchovních ze stranění Polsku patřilo již v meziválečné éře k rozšířeným jevům.³¹

Politizace náboženské otázky pokračovala také po pádu nacismu. V případě evangelické komunity na Těšinsku se sice již v září 1945 podařilo ujednat, že etnicky smíšené farnosti budou společně spravovány vždy jedním polským a jedním českým duchovním, ani toto opatření ale nedokázalo předejít konfliktním situacím.³²

V únoru 1946 Okresní národní výbor v Českém Těšíně protestoval proti plánovanému potvrzení 17 evangelických pastorů v regionu s tím, že by tak zbylo pouze 6 českých duchovních, přičemž většina evangelíků v okrese se údajně hlásila k české národnosti. Tvrzení o etnické sebeidentifikaci věřících lze však brát se značnou rezervou, jelikož od posledního oficiálního sčítání lidu v té době již uplynulo přes 15 let. Relace paušálně označovala všechny pastory za zastánce polských teritoriálních nároků na Těšinsku a vinila je z inklinace k „fašismu“, byť zároveň přiznávala účast některých z nich v protinacistickém odboji. Prameny nedokládají, že by bezpečnostní orgány podnět blíže prošetřovaly.³³

Emoce vzbudilo též působení katolického faráře a polského občana Václava Ledera v Bohumíně. Ten v předválečné éře sloužil na Frýdecku a do nového působiště přišel na podzim 1938, již po záboru Těšinska Polskem. Jelikož neměl československé občanství, po roce 1945 Ministerstvo školství a osvěty ČSR žádalo jeho odvolání. Leder argumentoval, že již před válkou žádal o československé občanství, jeho žádost však kvůli pomnichovskému vývoji nebyla vyřízena. Nakonec jej v únoru 1946 úřad arcibiskupského zvláštního zmocněnce zprostil funkce jakožto cizího státního příslušníka. Více štěstí měl petrovický farář Adolf Król, vysvěcený „za polské okupace“ v červnu 1939 a později nuceně mobilizovaný do německé armády. V roce 1945 se vrátil do domovské farnosti a následně byl

28 ZA v Opavě, ZNVEO, kart. 146, inv. č. 283.

29 Srov. Dušan JANÁK – Lubomír HLAVIENKA – Ondřej KOLÁŘ, *Atlas národnostních a náboženských menšin v Českém Slezsku a na severní Moravě*, Opava 2021, s. 116–118.

30 Srov. J. FRIEDL, *Češi a Poláci na Těšinsku 1945–1949*, Praha – Brno 2012.

31 Viz Ivana KOLÁŘOVÁ – Ondřej KOLÁŘ, *Bouřlivé trojmezí 1918–1923*, Praha 2022, s. 147–148. Obecně k náboženským poměrům v regionu srov. Martin JEMELKA, *Ostrava duchovním a náboženským centrem republiky československé?* *Studia historica Brunensia* 61/2, 2014, s. 221–239.

32 J. FRIEDL, *Češi a Poláci*, s. 230.

33 ZA v Opavě, ZNVEO, kart. 173, inv. č. 284.

zařazen jako kooperátor do Rychvaldu. Jelikož v březnu 1946 získal státní občanství, mohl ve funkci setrvat, navzdory výtkám českých národoveckých organizací.³⁴

I v pozdější době veřejné mínění příležitostně poukazovalo např. na neúčast polských kněží na veřejných akcích, kupříkladu absence duchovních polské národnosti na oslavách narozenin prezidenta Edvarda Beneše v Českém Těšíně v květnu 1947 byla českou veřejností, nepříliš překvapivě a, vnímána jako provokace.³⁵ Kauza budila pohoršení tím spíše, že k ní došlo dva měsíce o podpisu smlouvy mezi ČSR a Polskem, od níž se očekávala konsolidace vzájemných vztahů.

Pokusíme-li se zobecnit získané poznatky, lze vyslovit několik závěrů. Prováděná šetření bezpečnostních orgánů byla nepopíratelně silně ovlivněna národnostními stereotypy a především přeceňováním hrozby německé iredenty. Přesto zejména na Jesenícku lze ještě v roce 1947 skutečně hovořit o manifestačním charakteru německých náboženských aktivit.

Za pozornost stojí tolerantní postoj úřadů k usazování kněží „moravského“ původu z oblastí Ratibořska a Hlubčicka, jež v té době byly předmětem územního sporu mezi ČSR a Polskem. Ačkoliv úřady měly o skutečných i domnělých „proviněních“ jednotlivých duchovních solidní přehled, při řešení sporných kauz se obvykle postupovalo poměrně liknavě, takže žádosti o přemístění „potížistů“ se nezdálo opakovat.

V praktickém životě farností etnické hledisko mnohdy hrálo podružný charakter a užívání německého jazyka se stávalo nezbytným nástrojem praktické komunikace, což si dobře uvědomovali i reprezentanti církevní hierarchie. Pro budoucí zevrubnější zpracování problematiky by samozřejmě bylo nutné hlouběji prostudovat agendu církevních orgánů, tisk a memoárové či biografické práce, stejně jako úřední písemnosti na úrovních okresů a obcí.

**Security Monitoring of Activities of Clergy in the Territory of Ostrava
Branch of Provincial National Committee 1945–1948
Summary**

The paper examines the approach of Czechoslovak state authorities towards clergy in the territory of Ostrava Branch of Provincial National Committee during the period of so-called Third Czechoslovak Republic in 1945–1948 in the context of inter-ethnic relations in the border region following the end of World War II. During the period in question, state security forces focused on monitoring of activities of Roman Catholic clergy in West-Silesian and North-Moravian border territories. Special attention was paid mainly to Hlučín district, where many parish priests were accused to be Nazi sympathisers. Security apparatus also attempted to suppress the usage of German language in liturgical ceremonies. In Těšín region, both Catholic and Evangelic priests of Polish origin were seen as potential supporters of Polish irredentism. Despite the efforts to establish a compromise between Czech and Polish religious communities, occasional conflicts occurred.

Mgr. Lubomír Hlavienka, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
hlavienka@szm.cz

Mgr. Ondřej Kolář, Ph.D.
Slezské zemské muzeum
kolar@szm.cz

34 Tamtéž.

35 ZA v Opavě, ZNVEO, kart. 168, inv. č. 287.